

WINCENTY MYSZOR

NAJSTARSZA ŁACIŃSKA HOMILIA

Wstęp i przekład

W wielu rękopisach dzieł Cypriana z Kartaginy znajduje się tekst noszący tytuł *Adversus Judaeos qui insecuti sunt Dominum nostrum Jesum Christum*. W czasach nowożytnych stało się rzeczą jasną, że utwór ten nie jest dziełem biskupa Kartaginy, przeciwnie, wydaje się, że jest najstarszym łacińskim utworem chrześcijańskim. Jest to rodzaj homilii paschalnej nieznanego autora, który prawdopodobnie wykorzystał homilię Melitona z Sardes ewentualnie inne teksty, przy czym na pewno korzystał z tekstu biblijnego według Diatessaronu. Tekst tej homilii stał się podstawą wielu badań szczegółowych w ostatnim okresie. Dobrym streszczeniem i podsumowaniem wszystkich najważniejszych badań jest praca Dirk van Demme, *Pseudo-Cyprian, Adversus Judaeos. Gegen die Judenchristen die älteste lateinische Predigt*, Freiburg 1969.

Tekst łacińskiej homilii na pozór prosty nastrocza jednak spore trudności terminologiczne. Takie kluczowe pojęcia jak *testamentum*, *testificatio*, zagadnienia zapowiedzi Chrystusa w Starym Testamencie, spełnienie ich w Nowym, wymagają znajomości najstarszych tekstów chrześcijańskich, a zwłaszcza pierwotnej teologii. Teksty biblijne oraz ich interpretacja były stosowane dosyć swobodnie, w zależności od potrzeb duszpasterskich. Najważniejszą potrzebą duszpasterską, która przyczyniła się do powstania tej homilii, było, jak można przypuszczać, istnienie w łacińskich gminach kościelnych II i III w. chrześcijan pochodzenia żydowskiego, względnie orientacji judaistycznej. Homilia skierowana jest wyraźnie przeciw judaizmowi wewnątrz gminy chrześcijańskiej. Wskazują na to aluzje do chrztu, Eucharystii (79--80), katechezy (udzielanej przez „sługę”, a nie kapłana!) oraz innych przejawów życia chrześcijańskiego, w których uczestniczą również judaizanci. Być może, iż cały wykład egzegetyczny o wyraźnym ukierunkowaniu na Chrystusa cierpiącego oraz dwie przypowieści, o wiarołomnych pracownikach winnicy (Mt 21, 33--45) i o zaproszonych na gody królewskie (Mt 22, 1--14), jest polemiką z judaistyczną tradycją egzegezy. Odczytanie homilii jako polemiki rzuca światło na inne teksty tego okresu skierowane przeciw żydom, które, być może, są również polemiką wewnątrzkościelną.

Zdaniem Demmego utwór ten jest homilią do perykopy z Diatessaronu, co wyznacza dolną granicę datacji na 175 r. Tekst jej znany był

prawdopodobnie Tertulianowi w czasie pisania *Scorpiace*, a więc ok. 212 r. Te dwie daty wskazują na czas powstania homilii. Natomiast miejsce powstania należy raczej łączyć z Italią, ewentualnie nawet z Rzymem niż z Afryką Płn. Osoba autora jest trudna do wykrycia. Jedno w każdym razie wydaje się pewne, że jest to najstarsza łacińska homilia i jeden z najstarszych utworów chrześcijańskich napisanych po łacinie. Tłumaczenia na język polski dokonano w oparciu o wydanie tekstu D. van Demmegego w czasie ćwiczeń patrystycznych prowadzonych na VI roku studium teologii w śląskim seminarium duchownym w Krakowie w r. ak. 1977/78. Tłumaczenie opatrzone tylko przypisami biblijnymi, bo obszerny komentarz oraz tłumaczenie na język niemiecki, bibliografię i wykaz słów zawiera praca van Demmegego.

PRZECIW ŻYDOM

(Zachęta do uważnego słuchania)

(Bracia!)

1. Zwróćcie uwagę w Duchu Świętym na wasze zmysły i rozum, abyście usłyszeli nie tylko uszami, ale również widzieli oczyma wiary Boską tajemnicę Chrystusa. 2. Rozróznicie przecież przez waszą wiarę. Słuchanie wynika tylko z konieczności, wiara zaś jest tym, o co należy się troszczyć. 3. Uszy wchłaniają z konieczności również rzeczy próżne, jak i pożyteczne, wiara zaś przyjmuje jedynie to, co zostało potwierdzone. Na nic się przyda ochocze słuchanie, jeśli wiara nie potwierdziła rzeczy usłyszanych. 4. Oczy wiary są duchem, dzięki któremu widzi się to, co duchowe. Jeśli więc jesteście ludźmi ducha, przenikajcie rzeczy niebieskie. Podobni bowiem rozpoznają podobnych. 5. Nieme zwierzęta przecież rozpoznają się nazwajem po dźwięku głosu, lwy pomrukiem, byki rykiem. Tak jak i żołnierze za pomocą dźwięku traby. 6. O ileż bardziej zgodnie z prawdą rozpoznają ludzie duchowi sprawy duchowe, spadkobiercy pouczenia swego ojca, to, co zostało zagwarantowane testamentem ich Ojca! 7. Jesteście spadkobiercami Chrystusa, poznajcie więc jego testament. 8. A jeśli ktoś jest mniej zdolny do rozumienia ze względu na wiek, to ma Ducha Świętego za tłumacza, niech idzie za nim; z nim jako przewodnikiem i nauczycielem będzie mógł rozpoznać prawa i moc Nowego Testamentu, który w ten sposób został przekazany poganom jako dziedzictwo.

(Przymierze Boga z ludzkością)

9. Pan i Ojciec stworzył na początku człowieka swoją ręką i umieścił go w raju pod warunkiem zachowania przykazań życia, prawa i testamentu. 10. Ten zaś, kiedy wzgardził przykazaniami Ojca, został wypędzony z raju do ojczyzny-ziemi, w której się narodził i w której także umarł. 11. Pan wzbudził jednak z nasienia

Adama ród sprawiedliwych¹ i to pokolenie zachował wśród ludu nad rzeką jak również jego dziedziców. 12. Z tego pokolenia ustanowił człowieka sprawiedliwego,² któremu nakazał sporządzić budowlę na wzór pojazdu, o rozmiarach dokładnie wymierzonych, tak aby mogła po ukończonej budowie pomieścić Noego i jego braci.³ 13. A kiedy Bóg rozkazał, aby z powodu niesprawiedliwości ludu zgubiono całą ziemię przez ulewny deszcz, wtedy Noe uratował się razem ze swymi bliskimi.⁴ 14. I ustanowił Bóg, jako poświadczenie swego nakazu, tego rodzaju pouczenie dla niego:⁵ każda rzecz jest dla was pokarmem, również pożywienia z jarzyn, za wyjątkiem zwierząt z krwią życia.⁶ I umieścił ten znak świadectwa w tęczy słonecznej. 15. Następnie zawarł Bóg przymierze z Abrahamem w Izaaku w następujących słowach: tobie i twojemu potomstwu daję tę ziemię i uczynię cię ojcem wielu ludzi.⁷ 16. I wyrosło pokolenie to, stając się wielkim narodem, i podzieliło się według dwunastu patriarchów. 17. Lecz nawet tym dał Pan Bóg świadectwo przez Mojżesza na Górze Horeb, a wypędziwszy ludy z tego miejsca osadził ten naród, który przyjął i posiadał obiecane mu dziedzictwo. 18. Im to także objawił Bóg znaki i cuda w wielkiej liczbie, tak jakby najbardziej ukochanemu swemu synowi.

(Zdrada ludu wybranego)

19. I oto ten lud po przyjęciu tak wielu i tak wielkich dobrodziejstw odwrócił się od Ojca, porzucił Boga żywego. 20. Porzucił przecież Izrael Pana, pokazując mu plecy, a nie twarz.⁸ Twarz swoją bowiem zwrócił ku bożkom. 21. Zabijano wysyłanych do nich proroków, którzy przepowiadali Chrystusa.⁹ I tak zrodził się zwyczaj w Izraelu zwalczania Chrystusa i to nie tylko przychodzącego w ciele, ale także zapowiadanego przez proroków. 22. Prześladowali Go bowiem we wszystkich prorokach, z których jednych kamienowano,¹⁰ a innych niegodnie ukrzyżowano. I nie tyle ich samych, ile przez nich Chrystusa Pana. 23. Co jest tego dowodem? To mianowicie, że przyjęli udających wierność ludzi bez wiary, kłam-

¹ Rdz 4, 25.

² Rdz 6, 9 i 7, 1.

³ Rdz 6, 14—16.

⁴ Rdz 6, 17.

⁵ Rdz 9, 9. 11.

⁶ Rdz 9, 12. 17.

⁷ Rdz 12, 7 i 17, 5.

⁸ Jr 2, 27; 32, 33.

⁹ Mt 23, 34—36; Dz 7, 52.

¹⁰ Mt 21, 35; 23, 37.

ców, przeciwników Chrystusa, a zwalczali sprawiedliwych i pełnych wiary. 24. Złorzeczyli Mojżeszowi, ponieważ przepowiadał Chrystusa,¹¹ Datana kochali, bo nie przepowiadał Chrystusa, Aarona odrzucili w kapłaństwie, ponieważ okazywał podobieństwo do Chrystusa, a ustanowili Abirona, gdyż mówił przeciwko Chrystusowi, pogardzili Dawidem, ponieważ opiewał Chrystusa, a wynosili Saula, ponieważ prześladował Chrystusa,¹² wypędzili Helego,¹³ ponieważ głosił Chrystusa, zachowali zaś Achaba, bo nic nie mówił o Chrystusie. 25. Ukamienowali Jeremiasza, ponieważ przepowiadał Chrystusa,¹⁴ ale umiłowali Ananiasza, ponieważ był przeciwnikiem Chrystusa.¹⁵ Izajasza wołającego o Chrystusie przecięli,¹⁶ a wielbili Manassesa prześladowującego Chrystusa.¹⁷ Zgładzili Jana wskazującego Chrystusa,¹⁸ zamordowali Zachariasza miłującego Chrystusa,¹⁹ ale sami miłowali zdrajcę Chrystusa Judasza.²⁰ 26. Oto widzicie, w jaki sposób znienawidzono tych, którzy kochają Chrystusa, płoną z miłości na oczach niegodnego tłumu. Patrzcie, jakież to niegodny upór prześladowania, co trwa aż do wyniszczenia przez śmierć. Bo przecież nie świadków Chrystusa prześladowali, ale przeciwnie, samego Pana. Wiarołomni najemnicy uczynili zniewagę Ojcu w Osobie Syna.²¹ 27. Na jaki los zasłużyli sobie z powodu tego przestępstwa? Oczywiście, na wypędzenie z królestwa i wykluczenie z dziedzictwa. I tak się też stało. Taki był skutek. Ich udział w dziedzictwie odpowiadał temu, czego byli godni. 28. To Ojciec cierpiał zniewagi w osobie Syna; Syn cierpiał w prorokach, a gdy przyszedł w ciele, w swoim czasie zmuszono go tą zniewagą do napisania nowego testamentu, przy świadectwie nieba i ziemi, anioła świątyni, z pomocą Mojżesza i Eliasza. Tymi bowiem świadkami posłużył się, gdy cierpiał w Izraelu.

(Cierpienia Chrystusa)

29. Wydarzenia te przepowiedział przez proroków w słowach: słuchaj, niebo, i otwórz uszy, ziemio, ponieważ Pan powiedział: sy-

¹¹ Lb 16.

¹² I Sm 19.

¹³ Por. 1 Krl 19, 14.

¹⁴ Hbr 11, 37 (?).

¹⁵ Por. Jr 28, 1—17.

¹⁶ Por. Hbr 11, 37 (?).

¹⁷ Por. 2 Krl 21, 1—18.

¹⁸ Mk 6, 27; Mt 14, 10; J 1, 29.

¹⁹ Por. Mt 23, 35.

²⁰ Por. Mt 26, 14—16.

²¹ Mt 21, 38, w dalszym ciągu homilii liczne aluzje do przypowieści.

nów zrodziłem i wyniosłem, oni mnie jednak odrzucili.²² 30. Te słowa wylał Pan w Izraelu, wołając wielkim głosem: nie chcieliście, inni mnie przyjmą, ci, którzy jeszcze nie słyszeli wieści o mnie. Wy odrzuciliście moje zaproszenie na gody, inni przyjdą, ci, którzy na gody nie zostali wezwani.²³ 31. Odrzuciliście uprawę mojej wioski i winnicy, skąd pochodzą owoce sprawiedliwości.²⁴ Inni będą uprawiać i zbiorą owoce w Bogu.²⁵ 32. Cóż to za straszliwa myśl i bluźnierczy zamysł? Czy mogliście zabić Króla i Oblubieńca? 33. Przeto świadectwem jest niebo i ziemia i inne w nich składniki, to, co w górze i całe stworzenie jest świadectwem śmierci Chrystusa. 34. O, nowe okrucieństwo! Całe stworzenie zostało poruszone przy śmierci Pana, lud zaś trwał nieporuszony i bez drżenia. Anioł w zawstydzeniu ukrył się w rozdarciu zasłony na znak pokuty, lud zaś pozostał bez trwogi zachowując odzienie. Zmienione i pomieszane są elementy.²⁶ Izrael trwał obojętny.

35. O, jakaż nowa zatwardziałość! O, jakaż wyjątkowa zuchwałość! I jakież krwawe zakłamanie! 36. Piłat, świecki sędzia, doczesny władca obcego narodu, oczyścił ręce i zmył ciężar wymuszonej na nim zbrodni, gdy powiedział: jestem niewinny i bez przestępstwa od jego krwi.²⁷ 37. Lud zaś nie naśladował ani cudzoziemca, ani tego obcego, wykrzykiwał ponadto: podnieście, przybijcie do krzyża, krew jego na nas i na synów naszych.²⁸ 38. Gwałtowne okrucieństwo nieludzkiego tłumu wyjawiały okrutne serca i otwarte oczy: zabili swego wielkiego dobroczyńcę, a lży nie wylali. 39. Smucili się apostołowie, a lud się cieszył. Drżała ziemia, a pospólstwo się radowało.²⁹ Pan został osądzony, a Izrael się bawił, Chrystus cierpiał, a bezbożni wykrzykiwali, był ukrzyżowany, a motłoch się weselił, Pan został pogrzebany, a plebs ucztował. Przez haniebną swoją uroczyść opiekęowali swoje okrucieństwo i przestępstwa.

40. Powiedz mi i przemów, bezbożny Izraelu. Czy taką ofiarę złożyłeś Ojcu ofiarującemu swego Syna? Czy takie wylałeś ofiary płynne krwi przymierza dla najlepszego Boga? Tańczyłaś, Jeruzolimo, gdy Chrystus został zabity, śpiewałaś błogim głosem, gdy mówiłaś: przybij go, powieś go! 41. Z powodu tego zniesławienia i choroby ludu izraelskiego narzekał na ciebie Pan: nie cierpię nowiu księżycy — rzekł — szabatu, dni świątecznych. Dusza moja brzydzi

²² Iz 1, 2.

²³ Mt 22, 1—10. Do tej przypowieści również liczne aluzje w homilii.

²⁴ Mt 21, 30.

²⁵ Mt 21, 41.

²⁶ Por. Mt 27, 51.

²⁷ Mt 27, 24.

²⁸ J 19, 15.

²⁹ Mt 27, 51.

się uroczystościami i postem.³⁰ Niewinny Pan nie bez słusności znienawidził wasze ceremonie, w czasie których wydaliście jedyne i pierworodne jego Syna. 42. O, dniu twardy, o godzino obłąkana, o żałobne święto, nieszczęsna ziemi, zbeszczeszczona miasto: ludu skrwawiony zbrodnią Pana, zamordowali Pana, a zdrajcy uwolnili!³¹

(Nowy Testament)

43. Z tej przyczyny zmuszono Pana do sporządzenia nowego testamentu, który opieczętowało siedem duchów³² świadectwem Mojżesza i Eliasza na górze, gdzie (Pan) nakazał, aby nie ujawniać tajemnicy pisma, zanim Syn Człowieczy nie powstanie z martwych.³³ Ale wkrótce potem zmartwychwstał Pan trzeciego dnia i otworzył nowy testament, testament życia i tak oto powiedział: 44. Przyjdźcie jako moi dziedzice ludy z obcej ziemi, Izrael bowiem nie był posłuszny. Idźcie dlatego uczniowie moi na krańce ziemi i przepowiadajcie te słowa:³⁴ 45. Przyjdźcie zewsząd rodziny narodów, wejdźcie do wiecznego dziedzictwa, Izrael bowiem tego nie chciał. Nie ociągajcie się, nie ma tu żadnego wyjątku; nie ma znaczenia szlachetne pochodzenie ani godność, stan, pozycja, uroda czy wiek. 46. Obojętnie, czy znaczenie godności lub jesteście niskiego urodzenia, starzy czy młodzi, ubodzy czy bogaci,³⁵ dobrzy czy źli,³⁶ panujący czy służący. Czy jesteś kulawy i zniekształconego ciała, nawet jeśli jesteś pryszczaty i masz niekształtną głowę, nawet jeśli jesteś pozbawiony oczu; wszystkim wolno zasiadać do wspólnoty i ucztować na zaślubinach Oblubieńca. 48. Niech nikogo nie krępuje wiek, niskość, zdrowie, pozycja, Pan bowiem zwykł podejmować ludzi tego rodzaju. 49. Przecież i ślepym przywrócił wzrok i chorym dał moc chodzenia, niemym przywrócił mowę i trędowatych oczyścił i zmarłych wskrzesił.³⁷ 50. Nie bójcie się, grzesznicy, jako pierwsi wejdźcie do życia; niech nie obawia się ten, kto popełniał zabójstwa, niech nie traci nadziei złodziej cudzej własności, niech będzie bez lęku celnik, który uciskał:³⁸ wszystkim przecież zapewniono odpuszczenie grzechów. 51. I takich Pan

³⁰ Iz 1, 13. 14.

³¹ Mk 15, 6—15.

³² Ap 1, 4; 5, 1.

³³ Mt 17, 9; Mk 9, 9.

³⁴ Mk 16, 15.

³⁵ Łk 14, 21.

³⁶ Mt 22, 10.

³⁷ Mt 11, 5.

³⁸ Mt 21, 31.

pragnie: odrzuconych z powodu niskiego pochodzenia, ludzi szczególnie brzydoty, o zniszczonym zdrowiu, pogrążonych w niewoli. 52. Bo oto szczęśliwi i sławni, wspaniali i pełni władzy, bogaci i potężni, ci wzgardzili odpocznieniem w Panu i nie chcieli wejść na gody.³⁹ Oblubienca nad wyraz okrutnie zabito. 53. Każdy z nich stał się więc najpodlejszym, najsilniejszy stał się chorym, mądry głupim, a szlachetnie urodzony sługą, bogaty najuboższym, a dziedzic wydziedziczonym. 54. Skoro sami opuścili Króla najłaskawszego i najłagodniejszego, gdy mówili: nie wiemy, kim on jest, nie jest on naszym królem, mamy innego króla, cezara.⁴⁰ Dlatego mają tego, kogo chcieli. 55. Wtedy wypełnił się głos proroczy, który im głosił: nie chcieliście wody Siloe, która płynie w ciszy, lecz woleliście wody Raason, dlatego sprowadzę wam króla Asyryjczyków,⁴¹ który góry wasze zamieni w równinę i zajmie wasze ziemie. 56. I tak się stało. Odrzucony przez naród Chrystus posłał tyrana, którego zapragnęli. Ten zburzył ich miasta, a ludność wydał w niewolę, zabrał łupy, a ojczyznę ich zamienił na pustkowie na podobieństwo Sodomy. 57. Pan z głęboką niechęcią odjął od Jerozolimy siłę chleba i wody, moc człowieka wojowniczego, sędziego, proroka, mędrca, godnego pochwały doradcę i doświadczonego architekta, roztropnego pomocnika.⁴² 58. Te wszystkie pomoce, zabezpieczenia, środki do obrony, przeniósł do pogan, jak również całe swe panowanie i zatknął swój sztandar wśród nich rozbił obóz i tam utworzył siłę wojskową i zaczął tam królować. 59. Nie ma już królestwa w Jerozolimie, ono jest w nas: tu jest obóz, tu jest wojsko, tu jest wódz, tu siła, tu Oblubieniec, tu gody weselne, tu Król, tu Chrystus, tu jest zmartwychwstanie i wieczność.⁴³

60. Oto ten, który od początku został ukazany i uczczony przez proroków, ten stał się ciałem w łonie (Maryi), ochrzczony w Jordanie, a wzgardzony przez lud i na drzewie zawieszony, i pogrzebany w ziemi. 61. On jest tym, który zerwał stary testament i napisał nowy, ten testament, którym wezwał pogan do posiadania jego dobrodziejstw. 62. Dlatego my, poganie, niesiemy na naszych barkach krzyż naszego Pana, krzyż, na którym Pan Izraela wyznał i zwrócił się do wezwanych w łagodnej wypowiedzi: Przyjdźcie do mnie wszyscy, którzy obciążeni jesteście, a ja was pokrzepię, jarzmo moje jest lekkie, a brzemię słodkie.⁴⁴ 63. A oni odpowiedzieli: nie

³⁹ Mt 22, 5. 6.

⁴⁰ J 19, 15.

⁴¹ Iz 8, 6—7.

⁴² Iz 3, 1—3.

⁴³ J 11, 15.

⁴⁴ Mt 11, 28. 30.

słyszeliśmy. Ale poganie usłyszeli i uwierzyli słowu zbawienia,⁴⁵ przez nie otwały się uszy i oczy zamknięte ślepotą, rozwiązały się języki upośledzonych ludzi, sparaliżowani skoczyli z radości jak uwolnione zwierzę.⁴⁶ Chrystus bowiem zapewnił im miejsce w swoim królestwie. 64. Lud (dawny) zaś został opuszczony, samotny, pozbawiony króla niebieskiego i ziemskiego; ponieważ ich odrzucono z królestwa niebieskiego, (poganie) zdobyli również wszystkie (ich) środki: siedmioramienny świecznik, narzędzie przy-
mierza, naczynia kultowe i róg; ojczyznę niebieską i ziemię świętą, mlekiem i miodem płynącą — tego dziedzictwa pozbawiono Izraela. 65. Obecnie zostałeś opuszczony⁴⁷ (Izraelu), w całej swojej ziemi, bez pożywienia, bez pomocy światłości. Pomoc bowiem i ochronę zabiłeś, światłość prześladowałeś, obrońcę odrzuciłeś, oblubienica przybiłeś, króla powiesiłeś. 66. Dlatego stałeś się wygnańcem z twojej ojczyzny, błędzisz nad rzekami pogan i błagasz głosem błagalnym i gorzką skargą: wypędzony jestem jako nędzny z moich posiadłości, obcym stałem się i przybyszem w posiadłości innych. Odpuść, o Panie, odrzuconemu, zmiłuj się nad opuszczonym, nieszczęśliwym i pokonanym straszliwie.

67. Oto jest kara, Izraelu! Oto stan w Jerozolimie! A jeśli nie zmienia swego myślenia i nie powiedzą: Pan żyje na wieki,⁴⁸ nie mogą wejść do żywota Pana.

(Zbawienie żydów)

68. On zaś żyje, żyją jego dziedzice. Żyje ten, którego zgładziłaś, bezbożna Jerezolimo. A jednak nie pozbawił cię nadziei zupełnie. Dał bowiem łaskę pokuty, jeśli w jakiś sposób możesz pokutować.

69. Któż jest tak dobry, któż tak ojcowski, tak miłosierny? Bierz — rzeczce, zbawienie, chociaż mnie zabiłaś; bądź spadkobierczynią razem z dziewicą, chociaż nie zasłużyłaś. Jeśli żałujesz, zapomnę.

70. Jeśli to możliwe, podejmijcie tę myśl dobrą, chociaż późno, chociaż opieszale, zrozumiejcie nowy testament. Dalej ludy (pogan), wypełnijcie to, co jest w ich pismach, i mówcie: wysławiajcie Pana za jego dobrodziejstwa. 71. Rozdarłeś (Izraelu) jego ręce, chociaż będziesz mnożył modlitwy swoje, nie wysłucha, twoje ręce bowiem są splamione krwią. Obmyjcie się, bądźcie czyści i przyjdźcie na rozmowę, mówi Pan Bóg.⁴⁹ On zmyje z was krew i wybieli wasze

⁴⁵ Jr 6, 17. 18.

⁴⁶ Iz 35, 5—6.

⁴⁷ Por. Ez 3, 8.

⁴⁸ Por. Ap 1, 18; Dz 32, 40

⁴⁹ Iz 1, 15. 16. 18.

serce bardziej niż śnieg, a dusze wasze bardziej niż mleko.⁵⁰ 72. Przyjdźcie i uwierzcie pismom; tu jest zbawienie. 73. Z Syjonu (wyjdzie prawo) i słowo (boże) z Jerozolimy i będzie sądził w środku pogan i karać będzie liczne narody. One zaś zamienią swoje miecze na pługi, a swoje włócznie na sierpy. Nie podniesie naród miecza przeciw innemu narodowi, zaprzestaną prowadzić wojny. I ty, domie Jakuba, przybądź. Chodźmy w światłości Pana. On to opuścił swój lud. Twoja kraina wypełniła się przewidywaniami obcych i zrodzili się już inni synowie.⁵¹ 74. Twoja bowiem jest ta ziemia, stojący z dala stali się ludem Pana. 75. Przyjdź więc, niewdzięczny, i bądź jednym ludem, zmiłuj się nad błędzącymi. Słusznie należy chwalić wyrok Boży. Gdy wyniosli są obaleni, pokorni wyniesieni, potężni osłabieni, słabi umocnieni, bogaci strąceni do nędzy, (biedni) stają się dziedzicami, panowie sługami, panujący (poddanymi), królujący (sługami), poddani wezwani do królestwa, widzący zostają pozbawieni światła, niewidzący oświeceni, mądrzy wtrąceni w głupotę, a głupi zostają skierowani ku mądrości. 76. I oto ci, niegdyś obłąkani i nie znający Ducha, teraz są pouczeni przez Pisma, widzą i rozumieją, ci, pouczeni od początku i wtajemniczeni, znawcy nauki prawa, nie potrafią już czytać, nie rozumieją nic z tego, co duchowe. 77. I któż z tych mądrych, pragnących oglądu przybywa i rozumie małego chłopca czy staruszkę, czy wdowę albo wieśniaka i mówi: pragnę żyć, bądź dla mnie wdzem na Syjonie, daj mi nowy testament, pojednaj mnie z Panem! Oto dają ci swojego ucznia, aby wyjaśnić ci prawo, które zostało ustanowione na Horebie, aby on rozstrzygnął sprawy związane z Syjonem i prawem. 78. Jest bez wykształcenia, a wyjaśnia im pisma, chłopiec poucza starca, a staruszka przekonuje człowieka wymownego. 79. Izrael skarcony podąży do obmycia, zagarnawszy go (chłopca) dla siebie. Świadczy o tym, w co uwierzył. Przyjawszy pieczęć, oczyszczony przez Ducha, prosi o przyjęcie życia dzięki pokarmowi łaski, chleba, który stał się takim przez błogosławieństwo. 80. I dokonuje się przedziwne widowisko. Ci, którzy składali ofiary jako lewici, jako kapłani zabijający na ofiarę, jako najwyżsi kapłani składający (niegdyś) ofiary płynne, przystępują (teraz) do ofiarującego sługi. 81. Uczą się teraz ci, którzy niegdyś nauczali, otrzymują rozkazy ci, którzy niegdyś rozkazywali, zanurza się tych, którzy chrzcili, przyjmują obrzezanie ci, którzy kiedyś dokonywali obrzezania. 82. W ten to sposób postanowił Pan, aby poganie się rozwijały. To wy. Widzicie, jak bardzo Chrystus was umiłował.

⁵⁰ Iz 1, 18; Lm 4, 7.

⁵¹ Iz 2, 3—6.